

C-uppsats (AKSK04)

Antikens kultur och samhällsliv

Lunds Universitet

Handledare: Dominic Ingemark

Vt 2012

Två samhällen, två religioner

En jämförelse mellan den romerska och den
gallisk-keltiska religionen utifrån ett
samhällsperspektiv

Linnea Lidh 890627

ABSTRACT	4
INLEDNING	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
TIDIGARE FORSKNING	6
METOD	7
BEGREPPSFÖRKLARING	8
KÄLLOR OCH MATERIALREDOVISNING	10
BAKGRUND	12
ANALYS	21
GUDAR FÖR OLIKA OMRÅDEN	21
GUDARNAS SPEGLING AV SAMHÄLLET	25
MANLIGA OCH KVINNLIKA EGENSKAPER	30
RESULTAT OCH SLUTSATS	32
LITTERATUR-, BILD- OCH KÄLLFÖRTECKNING	34
KÄLLFÖRTECKNING	34
SEKUNDÄRLITTERATUR	34
INTERNETKÄLLOR	34
BILDFÖRTECKNING	35
BILAGOR	0

ABSTRACT

The aim of this essay is to study the Roman and Gallic pantheon from a social perspective. I will then put them in perspective against each other to see how their gods and their features reflect their different various living conditions and societies. I will also see if it's possible to discern any genus specific features among the gods. I will use a comparative method and have both the Celt-question and the Romanization in mind during the writing process. My source material consists of different images of the gods, primarily statues, reliefs and altars. Also ancient written sources will be used as source material, then mainly Ovid's work *Fasti*.

In my analysis I will divide the gods in to different themes according to their attribute and descriptions of the ancient writers. Then two parts follows where I discuss the material separate based on the two main issues. My results are that the gods is included in the events in life where people need extra support from higher powers. The Gallic women seem to have a stronger role in the society than their Italic sisters and the nature is a stronger feature in the Gallic faith then the Roman. The feature that is genus specific is the control over the powers of the sky, and those belong to the male gods. The Romans seems to have both male and female deities to all kinds of feature, for example the war-god in Gaul was male wile in Rome they had both a female and a male war-god.

INLEDNING

År 390 f.Kr. erövrar staden Rom av en grupp kelter från Gallien och det var först då de blev sedda av romarna som ett hot. Rom fick som vi vet sin revansch några hundra år senare då Julius Ceasar erövrade *Gallia Comata*, "långhåriga Gallien", området norr om Narbonesis vilket var romarnas provins sedan tidigare (fig. 1).¹ Min uppsats kommer bland annat behandla dessa kelter från Gallien, huruvida man kan kalla dem kelter är en fråga som jag kommer ta upp senare i min uppsats. Mer precis kommer uppsatsen kretsa kring de romerska och gallisk-keltiska religionerna och deras gudar. Uppsatsen kommer därför röra sig i två samhällen som var i förändring samt två religioner som var polyteistiska. Jag avser att låta uppsatsen röra sig kring senrepublikansk tid och kejsartid, då föreställningen om de gallisk-keltiska gudarna fanns innan Rom erövrade Gallien, men det var först efter erövringen som gudarna avbildades i större skala.

¹ Drinkwater 1983, 5; James 1999, 28.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Syftet med min uppsats är att jämföra romarnas gudavärld med de keltiska gallernas gudavärld. Jag vill veta hur dessa två gudavärldar förhåller sig till varandra utifrån dessa båda folks olika levnadsförhållanden och kulturer och vilka gudar som var viktiga och behövdes för de två olika samhällena. Valet av ämne grundar sig på att jag tycker det är intressant att se hur stort inflytande samhället och kulturen har på religionen och hur gudarna framställs utifrån hur människor lever. Jag har saknat en jämförelse mellan Roms och Galliens gudavärldar utifrån deras två olika samhällen och därför tycker jag att det kunde behövas mer forskning kring detta ämne. Min studie kommer röra sig i ett ämne som inte var homogent. Precis som Gallien genomgick även Rom en konstant förändring som påverkade samhället och religionen, vilket betyder att min uppsats kommer studera generella drag och tendenser. Mina frågeställningar kommer vara följande:

- Hur speglar gudarna och deras egenskaper samhället? Kan man se skillnader och likheter mellan de två folkens gudavärldar utifrån deras olika levnadsförhållanden och kulturer?
- Vilka egenskaper uppfattas som kvinnliga respektive manliga i de två gudavärldarna? Vad finns det för likheter och skillnader mellan dem?

En definition av "levnadsförhållande" och "kultur" är på sin plats här för att klargöra vad jag är ute efter i min frågeställning. Med "levnadsförhållande" syftar jag på vad de både folken hade för utgångspunkt i fråga om naturtillgångar, hur de bodde och vad de levde av. "Kultur" är ett lite mer diffust ord och bör kanske bytas ut mot "samhälle". Men det jag är ute efter är hur de sociala och politiska strukturerna såg ut, vilka normer de hade och hur de uppfattade sig själva.

Jag har valt att utföra min undersökning av de galliska kelterna under den period de var en del av det romerska imperiet. I det här uppstår två problem. Först har vi själva frågan kring kelterna och vilka de var. Sedan har vi även problemet kring Gallien som en provins. Eftersom vi vet att Rom hade en inverkan på sina kolonier så måste vi ta hänsyn till en romaniseringsprocess och även det faktum att gallerna inte behövde ha sett sig själva som en enhetlig grupp. Med detta i övervägande blir det kanske inte så mycket keltisk, som en romersk-keltisk kultur och religion jag kommer att behandla. Under sista århundradet f.Kr. ockuperade Rom hela det keltiska området i Gallien och där slutar en "ren" keltisk kultur att

finns kvar, om det nu funnits något sådant.² Jag kommer att återkomma till både ockupationen och frågan om kelterna nedan i texten.

TIDIGARE FORSKNING

Två viktiga böcker för mitt arbete är Malcolm Chapmans *The Celts: The Construction of a Myth* och Simon James *The Atlantic Celts: Ancient People or Modern Invention?* Båda dessa verk kretsar kring problemet med kelterna, om deras ursprung och identitet. James bok är fokuserad på de brittiska kelterna medan Chapmans verk rör alla kelter. De här två böckerna är viktiga i min uppsats för att klargöra en aspekt av kelterfrågan. Både James och Chapman lägger fram bevis för att visa att kelterna inte varit ett och samma homogena folk från järnåldern och fram tills idag. Dessa två författare har båda gått emot den tanke som byggt upp under 1800-talet om att språk, kultur och ras var en och samma sak och att man kan använda termen ”kelter” på flera besläktade folkstammar som bodde i Europa, från de brittiska öarna i väst till Turkiet i öst. Begreppet ”kelter” menar James är ett modernt påfund.³

Ett annat viktigt forskningsämne för uppsatsen är romaniseringen av Gallien. Greg Woolf är en person inom detta ämne som skrivit boken *Becoming Roman* och det stora temat i boken är romaniseringen av det galliska samhället. I boken tar Woolf upp religionen och han säger att regional och lokal kult var ett karaktärsdrag hos det romerska imperiet, precis som att det talades lokala språk och fanns lokal arkitektur runt om i imperiet. Han menar att de lokala kulterna bidrog till en lokal identitet, i Gallien så som i Rom.⁴

Woolf har även skrivit en artikel ”Beyond Romans and natives”, som går i samma linje som dennes bok, om romaniseringen i Gallien. Hans argument i artikeln är att det inte var fråga om en konflikt mellan två kulturer utan snarare att en imperialistisk kultur ersatte både den tidigare romerska och den galliska kulturen. Han menar kanske främst att utbytet inte var en envägsprocess utan Roms samhälle ändrades också i och med expansionen, samt att den romerska stilen som spreds hela tiden var under omvandling.⁵

² Green 1995, 6.

³ James 1999, 136f.

⁴ Woolf 1998, 208.

⁵ Woolf 1997, 341, 345f,

METOD

Den metod jag kommer att använda mig av i uppsatsen är en komparativ metod, eftersom jag kommer att jämföra två företeelser med varandra. Min uppgift är först och främst inte att ställa de två mot varandra, utan snarare jämföra och se vad i de två gudsuppfattningarna som skiljer sig åt och om det kan relateras till hur deras samhällen såg ut.

En annan viktig aspekt i min uppsats blir att fokusera på ett relativt stort problem; nämligen kelterfrågan. Detta begrepp kommer att diskuteras och behandlas vidare i avsnittet ”Begreppsförklaring”.

För att kunna dra några slutsatser i den här uppsatsen vill jag förtydliga vissa begrepp, speciellt måste förstås att begreppet ”kelt” är ganska svävande. När man säger ”kelt” kan man syfta både på ett språk, keltiska språk, och på en etnicitet eller också se det utifrån ett arkeologiskt perspektiv, där det är ett namn på en materiell kultur. Den materiella kulturen fokuserar ofta på speciella stilar och då till exempel på dekorativa mönster som i La Tène-stilen. Man har tidigare sett kelter som ett homogent folk med samma språk, värderingar, konst och organisation. Denna homogena kultur har setts stå fast över tid och rum.⁶ Sanningen är att det arkeologiska sättet att närma sig begreppet ”kelter” är annorlunda än det lingvistiska och antropologiska. Det är omöjligt att hitta en länk mellan artefakter och språk till en specifik etnicitet.⁷

Mitt ämnesval grundar sig på mitt intresse för just de kelter som bodde i Gallien och med hjälp av min källkritik och medvetenhet om problematiken kring kelterfrågan, så är mitt mål att framlägga ytterligare klarhet i denna fråga. Jag kommer att uppmärksamma problematiken om att gallerna inte behöver ha någon likhet med andra som också kallades kelter. Inte heller behöver de i Gallien varit ett enat folk. Det är belagt att det var romarna som satte gränserna för provinsen och namngav Gallien och inte de som bebodde området själva. Jag kommer att gå närmare in på detta i avsnittet Bakgrund. Genom att ha allt detta i åtanke under skrivandet av uppsatsen och vara försiktig med ett stort mått av skepsis, ser jag till att inte blanda in irrelevanta eller felaktiga bedömningar om kelter.

⁶ James 1999, 20.

⁷ Green 1995, 6.

BEGREPPSFÖRKLARING

Vilka var kelterna?

Eftersom min uppsats kommer att handla om kelterna i Gallien, så är det viktigt att ta upp frågan kring vilka kelterna faktiskt var. Första gången de nämns i skrift är av grekerna på ca 500-talet f.Kr. och både romerna och grekerna kom att kalla sina nordliga, ”barbarer”, till grannar för kelter.⁸

Idag pågår en debatt om kelterna och deras ursprung. Frågan kretsar kring om det fanns en homogen keltisk kultur från järnåldern fram tills idag. Man har byggt upp en bild av att kelterna under hela historien varit en oföränderlig homogen kultur och ett homogent folk. En arkeolog som skrivit en bok rörande den här debatten heter Simon James. Dennes bok *The Atlantic Celts: Ancient People or Modern Invention?* är fokuserad på de brittiska kelterna. Även om min uppsats inte rör befolkningen i Britannien så är det från kontinentala Europa som kelterna på ön sägs härstamma, genom invasioner och kolonisation från 400-talet till 200-talet f.Kr. James kallar den idén för ”standardversionen” om hur kelterna kom till ön. Debatten om briterernas ursprung har i vissa fall verkligen berört människor som sägs ha haft sina rötter hos kelterna och då fått sin identitet ifrågasatt.⁹

Det James gör i sin bok är att lägga fram bevis för att undersöka om någon sådan keltisk invasion och kolonisation av Britannien verkligen skedde. Från 1945, efter en ökad ansträngning i forskningen, har det framkommit mer vetenskap om järnåldern på de brittiska öarna. Den nya forskningen visar att den modell som fanns kring briterernas ursprung inte alls passar in med de nya bevisen. James har studerat fynd från järnåldern men inte hittat några egentliga spår efter kelter. En invasion av en ny kultur skulle sannolikt ha gett en mängd fyndmaterial som skilde sig från den tidigare befolkningens efterlämnade material. Britannien borde ha likadana eller liknande fyndigheter med andra keltiska bosättningar, om denna migrationsteori ska hålla. Fynd som har karaktären av den keltiska kulturen som tros komma från dagens Frankrike och Tyskland borde alltså också finnas i Storbritannien. Man har hittat vad man tror är tolkningar av kontinental konst och även gravar har influenser från kelterna, alltså fanns det kontakt med den kontinental keltiska kulturen, men en massinflyttning av kelter, menar James, var det inte tal om.¹⁰

James sammanfattning av det han visat i sin bok är att det är en modern idé att det skulle funnits en ras, en nation eller en etnisk grupp kallat kelter i antika Britannien och

⁸ Green 1995, 3f; James 1999, 17, 26.

⁹ James 1999, 16, 35.

¹⁰ James 1999, 36 - 40.

Irland. Det är bara något påhittat under 1700- och 1800-talen. Kelter kan alltså inte sättas som etikett på en etnisk grupp som bodde på ön under järnåldern och framåt och inte heller kan den användas på benämningen av kulturen på ön. James menar istället att Britanniens och Irlands befolkning hade olika materiell kultur, organiserade sig olika och talade olika språk och dialekter. De utvecklades parallellt men var i ständig kontakt med varandra. Därför kan man inte ge dem något gemensamt namn överhuvudtaget.¹¹

Malcolm Chapman har skrivit en bok om kelterna och deras ursprung, *The Celts: The Construction of a Myth*. Han börjar med att tala om hur den tidigare forskningen sett ut. På 1800-talet arbetade antropologer, språkvetare, biologer och folkminnesforskare tillsammans för att söka historien bakom språket, folket och kulturen av den moderna världen. Om än sent kom även studier om kelterna att tas upp. Chapman är en av dem som menar att bilden av det tidigkeltiska Europa är baserad på stor och omfattande okunskap.¹²

Chapman tänker sig att grekerna, när det talade om *keltoi*, inte menade annat än ”barbarerna i norr”. Det var inget specifikt folk i sig de menade utan snarare var det av brist på intresse av folken i norr som de gavs ett generellt namn. Samma sak gäller för romarna som gav alla som bodde i deras Gallien namnet *galli*, oavsett etnicitet och språk. Där emot började folket som levde i Gallien se sig som galler efter ockupationen, för det var där ifrån de kom om de skulle presentera sig i andra delar av riket.¹³

Vidare talar Chapman om problemet kring att vissa på 1800-talet såg att ett språk var en nation. Då uppfattades samtidigt förgreningsmodellen av den indoeuropeiska språkutvecklingen inte bara som forskning kring språk utan även kring människor, raser, nationer och kulturer. Alla dessa ting flöt ihop till en och samma sak. Detta innebar också att folk antog att då kulturer och språk utökade sitt territorium var det den mänskliga befolkningen som ökade på platsen. Chapman själv menar att detta inte var fallet, utan han drar en parallell mellan punkkulturen på 1970-talet och järnåldersfolk. Punkarna i sig flyttade inte på sig eller fortplantade sig biologiskt sett, utan det var deras kultur och självidentifiering som rörde sig i tid och rum. Samma gäller för kelterna, som levde i en tid med innovationer inom jordbruket och metallarbetesteknik. Det var ting, bland annat i form av innovationer, och den rådande stilen som rörde på sig inte människor.¹⁴

Miranda Green är en annan arkeolog som behandlar ämnet kring kelternas existens. I boken *The Celtic World* frågar hon sig om man kan kalla folket norr om alperna för kelter

¹¹ James 1999, 136f.

¹² Chapman 1992, 4, 6.

¹³ Chapman 1992, 33f.

¹⁴ Chapman 1992, 16f 43f.

bara för att romarna gjorde de. Det är också omöjligt att veta om folket där själva såg sig som kelter, eftersom de inte hade något skriftspråk. Hon påpekar även att de antika källorna mycket väl kan ha talat om olika grupper människor och att det alltså inte behöver finnas någon specifik mening bakom ordet ”kelt”. Hon säger också att det är ett stort problem hur ”kelter” och ”keltiskhet” ska definieras då orden betyder olika för olika personer samt att det är skillnad på keltiskt i arkeologisk, lingvistisk och antropologisk mening.¹⁵ Många arkeologer och forskare idag verkar tämligen eniga om att användandet av ordet ”kelt” är svårt och till stor del missvisande.

KÄLLOR OCH MATERIALREDOVISNING

Källor

Inom mitt ämne finns det källor i form att både ikonografi och skrift. Romarna har lämnat mycket material efter sig, bland annat skriftliga källor finns i form av hymner till gudarna där deras egenskaper, krafter och dygder beskrivs och även andra texter där riter, festivaler och ceremonier tas upp. Viktigt är även inskrifter på metall eller sten som gjorts som dokumentation vid offer till gudarna. Dessa korta inskrifter ger tillsammans en större bild av hur mångsidig den romerska religionen var. Vi har även vittnesbörd om religionen i form av materiella fynd som: statyer, figuriner, mosaiker, mynt, votiv, helgedomar och byggnader. Det mesta bevarade källmaterialet ger en inblick i elitens religiösa liv och inte i folkets, vilket kan ger en ensidig bild.¹⁶

I textform finns det mycket bevarat om romarnas religiösa liv. Genom andra författare har fragment från bland annat Marcus Terentius Varros verk om romarnas religiösa tradition och Marcus Verrius Flaccus detaljerade kommentarer till Roms religiösa kalender bevarats. Vidare har vi även Publius Ovidius Nasos verk *Fasti*, där berättelser om gudarna är knutna till de olika festdagarna som hölls i deras ära. Dock ingår bara de sex första månaderna i verket. Den romerske historieskrivaren Titus Livius skrev ett verk på 142 böcker om Roms historia. Verket heter *Ab urbe condita* och alla böcker efter 45 är tyvärr inte bevarade.

I gallernas fall, så är läget lite annorlunda. Att vi idag har avbildningar av de keltiska gudarna har vi mycket att tacka romarna för. Vissa gudomligheter avbildas för första gången under romerskt inflytande, då romarna delade med sig av sin tradition att avbilda sina gudar och

¹⁵ Green 1995, 3 – 6.

¹⁶ Rives 2007, 7 – 12.

även att skriva ner deras namn. Kelterna saknade skriftspråk före latinet införande. Det finns dock gott om bevis för att många av de keltiska gudarna tillbads redan under förromersk tid, då det finns avbildningar som hittats i Gallien som är daterade till förromersk tid och som tros föreställa gudar. Det kan även ha förekommit att man avbildade sina gudar i material som inte bevarats till idag.¹⁷ Det mesta källmaterialet om keltisk religion är från den romerska tiden och då i form av ikonografi och epigrafik. Även en del texter skrivna av romerska författare är bevarade. Julius Caesars verk *De Bello Gallico*, Strabons verk *Geografi* och Diodorus Siculus's verk *Bibliotheca* innehåller alla avsnitt om Gallien. Dock nämns inte mycket om gallernas religiösa trosuppfattning eller om deras gudar. Avbildningar finns av gudarna i form av statyer och figuriner och denna sed ökade med kontakten med Rom.¹⁸

Källmaterial

Jag kommer att ta hjälp av materiella källorna för att skapa mig bilder av de två gudavärldarna. Jag har valt ut bilder där de olika gudarna framställs (Fig. 2 – 26). Jag har här försökt välja gudar som ska representera de två olika gudavärldarna på ett bra sätt, genom att ta viktiga och populära gudar. I gallernas fall har jag även försökt välja de gudar som dyrkades i hela eller större delar av Gallien, för att göra en så sann bild som möjligt av deras gudavärld. Jag har, så långt det har gått, valt ur stenreliefer och altare, eftersom de representerar den galliska konsten bra då många avbildningar har gjorts just i detta material och på det sättet. I och med det faktum att Gallien inte var ett enat rike, innan romarna kom dit, så finns det många olika gudar som hörde till olika stammar. Detta gör det svårare att välja ut representanter för ett så stort område. Eftersom gallerna inte heller avbildade sina gudar i stor skala före influenser från romarna försvårar detta arbetet med uppsatsen ytterligare. Hur vet jag vad som är keltiskt och vad som är influenser och helt taget från romarna? För att underlätta det hela får jag göra som andra gjort före mig, acceptera att jag kommer att få observera och undersöka de keltiska gudarna genom hur de avbildats utifrån romerska mått.¹⁹

Romarnas gudar avbildades gärna i form av statyer, därför tycker jag de representerar avbildningar av Roms gudar bäst. Här har jag på samma vis som hon gallerna försökt hitta de viktigaste gudarna, eftersom jag inte kan ta med alla gudarna då de är alldeles för många för den här uppsatsen.

¹⁷ Green 1989, 1, 6ff; Green 1995, 3.

¹⁸ Green 1989 1.

¹⁹ Green 1995, 466.

Man kan diskutera mitt val av ikonografin, då jag har valt två olika sätt av avbilda gudarna. Mina argument är att jag försökt ta sådant som mest representerar de olika religionerna och samhällen. I gallernas fall så har jag inte hittat någon avbildning av gudarna i statyform, utan altarna och relieferna är de två dominerande sätten at avbilda gudarna på. Romarna däremot har även de reliefer och altare, men jag tycker att statyerna passar in på den bild av Rom som jag har. Det är klart att en relief och en staty kan framställa en gud på två olika sätt. Relieferna är platta och visar bara en sida av guden, då ofta rakt framifrån, men där finns mer plats att avbilda attribut och symboler på. Medan på en staty kan man se guden från flera vinklar men då finns heller inte plats för lika många attribut.

Utifrån dessa bilder kan jag få fram gudarnas egenskaper genom att studera deras tilldelade attribut och hur de framställs. Till hjälp kommer jag använd mig utav Miranda Greens verk *Symbol and Image in Celtic Religious Art* för att läsa ut vad attributen och de symboler som avbilas med de galliska gudarna står för.

Vidare kommer jag att använda mig av Publius Ovidius Nasos verk *Fasti*, där beskrivningar av de romerska gudarna och deras attribut och egenskaper tas upp. Ovidius levde mellan år 43 f.Kr. – 18 e.Kr. och var en romersk skald. Då kan jag göra bilden av den romerska gudavärlden mer rättvis om jag får reda på hur romarna själva såg gudarna och framställde dem. Samtidigt väger detta upp att statyer inte kan visa lika mycket attribut som en relief kan. Målet är att använda material som gör gudarnas och deras framställning så representativ som möjligt.

BAKGRUND

Kelterna i Gallien

Att säga att jag i den här uppsatsen undersöker den keltiska världen är fel, det är specifikt de kelter som bodde i romerska Gallien som jag är intresserad av. Vilka var då dessa kelter? Vi börjar från början och bestämmer landsgränserna för Gallien innan vi försöker förstå vilka dessa galliska kelter var. Det romerska Gallien innefattade hela dagens Frankrike, Luxemburg, Belgien, stora delar av Nederländerna och delar av Schweiz och sydvästra Tyskland (Fig. 1). År 27 f.Kr. blev Gallien delat i fyra provinser; Narbonensis, Aquitania, Lugdunensis och Belgica. Den förstnämnda var en separat provins och var tydligt åtskild från de länge norr ut. I Narbonensis hade greker koloniserat sedan 600 f.Kr., bland annat så hade

kolonistaden Massilia influerat hela området i södra Gallien, vilket infört en grekisk livsstil och ekonomi i dessa områden.²⁰

Att folket i bl.a. Gallien har kallats kelter kanske inte är så konstigt att förstå efter en del resonemang. Som nämnt tidigare så fanns det en folkgrupp som grekerna på 500-talet f.Kr. kallade kelter, *Keltoi*, som bodde norr om alperna. Arkeologiska fynd ger att dessa grupper fick sina rika bergsbesättningar förstörda omkring 500 f.Kr. Ungefär hundra år senare reste sig nya grupper från dessa områden och spred sig ut i Europa. Civilisationen hos dessa grupper som bosatte sig på Poslätten har fått namnet La Tène-kulturen och efterlämningar är karaktäristiska gravar och konst med underliga snurrar och abstrakta mönster.²¹

De unika dragen hos artefakter hittade i östra Frankrike och Rhenlandet från 400- och 300-talen f.Kr. har identifierats som karaktäristiska för keltiska galler. I dessa trakter tros det keltiska hemlandet ha legat, där dessa artefakter och gravritar utvecklats, eftersom det överensstämmer med den beskrivna modellen av kelter som antika grekiska och romerska författare har givit. Eftersom de fynd man hittat i östra Frankrike och i Rhenlandet är av La Tène-stilen och för att det folk boendes där hade ett namn, "kelter", så antog man att La Tène-kulturen haft sitt ursprung där och också var bebott samma folk, alltså kelter. Alla de platser där man hittat liknande konst och gravritar antog man var platser dit kelter flyttat och bosatt sig, att det kunde röra sig om influenser och kulturella drag hos andra folkgrupper var det ingen som tänkte på. Den senare insikten om att primitiva folk förändras inifrån och hade kontakt med grannar omintetgör bilden av att förändring måste bero på migration och invasion.²² Romarna använde även termen *galli*(galler) för folk som talade keltiska språk från Podalen i Italien och vidare norrut. Gallien var romarnas benämning på områden bebodda av kelter(*galli*).²³ De kelter som jag kommer diskutera i den här uppsatsen är de som bodde i Roms galliska provinser och som kallades *galli*.

Den galliska världen

Den galliska världen var annorlunda än den romerska och det lade de antika romerska författarna märket till. Till exempel påpekades att Medelhavs världen var mycket mer öppen än där kelterna bodde. Men faktum är att mycket skog redan hade röjts vid Roms erövring av

²⁰ Drinkwater 1983, 1, 5, 20; "France." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*. Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Web. 12 Mar. 2012.

²¹ James 1999, 26f.

²² James 1999, 28, 57, 65.

²³ Gallien. <http://www.ne.se/lang/gallien>, Nationalencyklopedin, hämtad 2012-03-13.

Gallien. Gallien var ett jordbrukslandskap men under den romersk-galliska perioden ökade landutnyttjandet och en större avverkning av skog skedde. Gallerna hade inte bara ett rikt jordbruk, med spannmål och boskap, utan även tillgång till virke och mineraler.²⁴

Den här uppsatsen kommer, som nämnts innan, beröra tiden då Gallien var en del av romarriket och befann sig under romerskt inflytande. År 50 f.Kr. hade Julius Caesar annekterat Gallien till riket, efter en kampanj på åtta år. Då hade, eller rättare sagt, pågick en förvandling av det galliska samhället och en hybrid mellan romersk och gallisk kultur tog form. Redan innan den romerska invasionen, från ca 200 f.Kr. skedde en radikal förändring i bosättningsmönstren i Gallien. Även i de sociala, politiska och ekonomiska organisationerna skedde förändring. Jordbruket formade basen i ekonomin och under 100-talet f.Kr. började man bygga upp stora samhällen mitt i rika jordbruksområden. Här i de nya samhällena började man med hantverksindustri och handeln spred sig. Folk började specialisera sig till exempel inom jordbruk, som handelsmän osv.²⁵ Detta innebär att Gallien redan var under utveckling när romarna trädde in. Arkeologiska fynd visar att Galliens samhällen inte låg så långt efter romarna i utvecklingen. Gallerna hade inte någon primitiv ekonomi utan precis innan erövringen hade vissa mer utvecklade *civitates*(ungefär stat) introducerat mynt och hade någon slags marknadsekonomi. Gallien hade en utvecklad hierarki med en aristokrati på toppen som prydde sig med fina smycken och handlade med lyxvaror. Där fanns även en krigararistokrati som dels byggde på ägandet av hästar, vilket var ett statusdjur. Kanske att jämföra med de romerska *equites* under konungatiden.²⁶

Som nämnt ovan så delade romarna in Gallien i fyra provinser, varav den södra, Narbonensis, hade blivit en provins redan år 121 f.Kr. när Rom hjälpte staden Massilia mot attackerande stammar från inlandet. Romarna ville skydda förbindelsen till sina besittningar i Spanien och anslöt sig därför på Massilias sida och det hela slutade i att Rom bildade en ny provins. De tre övriga galliska provinserna, som kallas ”de tre gallerna”, Aquitania, Lugdunensis och Belgica, var i sin tur indelade i fler *civitates* som bestod av flera förenade *pagi*(stammar). Varje provins tilldelades en guvernör som svarade direkt under kejsaren. Dennes uppgift var att hålla fred inne i provinsen, hålla vakt ifrån yttre aggression och se till så att Roms lagar följdes.²⁷

²⁴ Green 1995, 147, 153; Woolf 1998, 8.

²⁵ Drinkwater 1983, 10; Green 1995, 159, 176, 577.

²⁶ Drinkwater 1983, 10f; Green 1995, 191.

²⁷ Drinkwater 1983, 94, 96; "France." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*. Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Web. 12 Mar. 2012.

De nya *civitates* skulle administreras från ett urbant centrum och då etablerades huvudstäder varifrån de lokala rådmännen kunde dra in skatterna. Rom krävde och se till så att lagarna följdes. Dessa *civitates* kom dock att dominera över sina huvudstäder och markägarna kom endast till huvudstäderna för att organisera det administrativa ansvaret de fått av sitt samhälle. I slutändan drevs dessa *civitates* nästan likadant som de gjort innan, med en mindre ändring som passar de nya romerska lagarna.²⁸

De nya huvudstäderna var dock inte helt försumma, de var en viktig del i de nya provinserna. Den administrativt viktiga staden Lugdunum (dagens Lyon) var en provinshuvudstad men också huvudstad över hela Gallien. Staden var basen i romarnas tidigt etablerade militära vägnät, vilket var bra för Galliens handel och i staden präglades mycket av de nya enhetliga mynten som användes i provinsen.²⁹ De nya romerska städerna som växte upp i Gallien var över lag väldigt lika. De följde den romerska normen med raka vägnät och i stadens kärna anlades de administrativa byggnaderna och ett *forum*. Bad, teatrar, amfiteatrar och tempel till gudarna var vanliga inslag i städerna. Templen kunde vara tilldelade romerska gudar såväl som inhemska lokala gudar.³⁰

Mycket i det nya galliska samhället var och blev likt det romerska samhället, men det var också mycket som förblev annorlunda. Romerska städer och monument samt romersk keramik började inte dyka upp i Gallien förrän runt 20-talet f.Kr. men då gick det istället väldigt fort i omvandlingen. Denna snabba utveckling med nya städer runtom i Gallien var klar runt år 100 e.Kr. Efter erövringen strömmade fler importvaror in och vissa ting blev en standard i det nya galliska samhället. Det nya romerska Gallien hade dock karaktären av ett land med stor skillnad mellan stad och landsbygd och också med en betydlig skillnad på huvudstad och andra städer. Kanske uppstod denna skillnad främst för att det var i städerna som romarna hade mest inflytande. Gallerna var vana att leva som jordbrukare i ett mindre samhälle som styrdes av en lokal elit, i form av krigare eller religiösa män.³¹ Julius Caesar nämner denna elit i sitt verk *De Bello Gallico*. Han säger att det är två klasser av människor som är av betydelse och hög rang, nämligen druider och riddare.³² Romarna levde i ett samhälle där det var vanligt med större åtskillnad mellan status, förmögenhet, yrke och

²⁸ Drinkwater 1983, 107, 109, 141f.

²⁹ Drinkwater 1989, 93, 96; Woolf 1997, 343.

³⁰ Drinkwater 1983, 143 – 148; Woolf 1997, 343.

³¹ Woolf 1997, 344f.

³² Caes. *B Gall.* 5.13.

erfarenheter. Rom kom därför att skapa en skillnad i Gallien, mellan sociala klasser, personer och regioner. En ny social ordning som gallerna själva var med och skapade.³³

De keltiska gallernas religion

De keltiska gallernas gudavärld vet man väldigt lite om i jämförelse med den romerska. Det källmaterial på vilket man har kunnat stödja sig mest på i undersökningar av keltisk religion är ikonografi och epigrafik från romersk-keltisk tid. Det var som vi vet under romerskt inflytande som kelterna kom att i högre grad avbilda sina gudar. Även om avbildningar av keltiska gudomar fanns i liten skala innan romersk erövring, under de sista århundradena före Kristus. Det som finns skrivet om keltisk religion är nedtecknat av romarna och de nämner inte kelternas trosuppfattning utan är mer intresserade av det som är annorlunda för dem, så som druiderna och offer. Däremot kan arkeologer utläsa utifrån gravar och gravgoods att kelterna haft en tro på ett liv efter döden.³⁴

Som i resten av det Galliska samhället lade sig romarna även i religionen. Ett förbud de införde var det angående människooffer. I stort kanske det inte rörde sig så mycket om vilka gudar som var tillåtna att dyrka, som hur man dyrkade dessa gudar. I Gallien höll man kvar vid att låta gudar representeras i djurliknande form eller anikoniskt. Romarna behandlade provinsernas religioner annorlunda än sin egen, då romarna fick dyrka de galliska gudarna men då inte i skepnader av djur.³⁵

Skarpast kontrast i den keltiska religionen efter Roms erövring var att gudarna fick sina namn nedskrivna på latin, eftersom kelterna själva inte hade något skriftspråk. Ibland hade gudarna ett keltiskt namn eller ett romerskt och ett keltiskt. De romerska gudarna som anammades i Gallien fick ett efternamn eller ett så kallat epitet. Både det keltiska namnet och efternamnet eller epitetet var ofta en beskrivning av gudens egenskaper så som gudinnan Rosmerta vars namn betyder ”stor försörjare”.³⁶ Kelternas religiösa tro låg nära naturen och djuren då det kunde ses i att gudarna kunde avbildades som hälften djur, hälften människa. Djur avbildades konstant, redan under förromersk tid, och då antingen själva eller tillsammans med en gud. Gudarnas namn kunde även associeras med djur och naturliga fenomen. Till exempel så betyder gudinnan Eponas namn ”häst”.³⁷

³³ Woolf 1997, 344f, 347.

³⁴ Green 1989, 1; Green 1995, 466.

³⁵ Woolf 1998, 215.

³⁶ Green 1989, 42; Green 1995, 474.

³⁷ Green 1989, 16, 131.

Ibland kan det vara svårt att skilja på vad som är av keltiskt ursprung och vad som är taget från romarna i den romersk-keltiska religionen. En sak som var typiskt keltisk var att para ihop gudar med varandra genom ett gudomligt giftermål. Detta gjordes också av romarna men var mycket vanligare hos kelterna och just de galliska kelterna hade en förkärlek för detta. I dessa giften var kvinnan alltid en keltisk gudinna med antingen en keltisk eller en romersk make. Ett exempel på detta är guden Mercurius som kelterna tog från romarna och som fick en keltisk gemål vid namn Rosmerta(hon fanns troligen redan i förromersk tid). Ingen av de två könen är mer dominant när de förekommer avbildade tillsammans utan står för ett troget giftermål och ett partnerskap.³⁸

Den romerska världen

Som redan sagts så är den period min uppsats kommer behandla senrepublikansk tid och romersk kejsartid, för det var under Julius Ceasar som Gallien annekterades till riket och först i och med Augustus som Gallien blev provinser och fick en ordnad förvaltning. Roms värld vet man mycket mera om än den galliska för här finns det både skriftliga och arkeologiska källor att stödja sig på.

Jag ska börja med att säga att Rom var långt ifrån ett enhetligt samhälle. Romarriket sträckte sig över ett stort område och bestod av flera olika folk och etniska grupper, vilka hade olika kulturer och värderingar. Vid år 117 e.Kr. när Hadrianus blev kejsare var Roms utbredning som allra störst, och vid dennes död bestod Roms imperium av fyrtiofem provinser. Ett sådant stor rike var svårt att göra enhetligt, så det hellenistiska öst behöll grekiskan som sitt officiella språk samt städerna styrdes enligt traditionerna som pólis-staterna haft. Västra delen av imperiet använde sig av latinet och en kommunal förvaltning tillsammans med de romerska lagarna som låg till grund i imperiet.³⁹ Fokus i den här uppsatsen kommer dock begränsas till Italien och samhället där.

När staden Rom expanderade valde de att vara öppna mot lokala bruk och seder. Därför var det inte förrän på 80-talet f.Kr. som latinet på riktigt började spridas och den romerska institutionen blev norm i Italien. Den ekonomiska basen låg i jordbruket och här var det oftast slavar som arbetade på jordägarnas mark. Skatter drevs in från jordägarna till staten eller kejsarens egen kassa. Jordbruket kom även att specialiseras så att grödor odlades där de gav

³⁸ Green 1989, 45, 57, 72f.

³⁹ Wikander 2003, 196, 203f.

störst utdelning. Ett stabilt mynt bidrog till att främja handeln, vilket snabbt och enkelt kunde se till att varor nådde ut till köparna.⁴⁰

Det romerska samhället var även på många sätt uppdelat. Det fanns många olika ämbeten och stor variation på folkets status. Status kunde tydligt ses i uppdelningen mellan plebejer och patricier. Pengamässigt behövde det inte vara någon skillnad dem emellan, istället var patricierna en överklass och kunde hålla höga ämbeten. Denna stora skillnad suddades emellertid ut redan på 300-talet f.Kr. då plebejer också kunde bli konsuler. Rom hade från och med 27 f.Kr. kejsare och fastän senaten fanns kvar så låg den största makten i händerna på kejsaren själv.⁴¹

Familjefadern, *pater familias*, var familjens överhuvud och den äldste mannen i familjen. Denne var förmyndare till alla inom familjen, även fullvuxna söner. Kvinnorna var aldrig myndiga, utan stod under beskydd, först av sin far eller annan manlig släkting innan hon gifte sig och då stod under sin make eller sin far. I överklassens familjer fick döttrarna ofta agera brickor i det sociala spelet och giftes bort för att skapa allianser och fördelar till familjen. Giftermålet var viktigt för att ge legitima arvingar. Dessa giftermål kunde dock brytas om ena parten önskade det och överklassens kärfamilj hade därför ofta inslag med halv- och styvsyskon. En kvinna som fött många barn hade ett gott anseende, då hon gjort sin plikt mot släkten men också staten. Regler infördes för de som fått minst tre barn, män fick privilegier i sin politiska karriär medan kvinnor kunde bli myndiga om deras män dog. Under kejsartiden kom dock vissa kvinnor att kunna styra över sitt eget liv och tillgångar då hon kunde vara *sui iuris*, utan manlig förmyndare. Kvinnorna stannade oftast hemma om dagarna för att ta hand om hushållet, om det inte fanns slavar som gjorde arbeten åt dem.⁴²

Ett viktigt fenomen i det romerska samhället var klientsystemet där klienten stod under en *patronus*, beskyddare, som var en man med förmögenhet och inflytande. Klientens roll var att ge sin patron sitt stöd i hans offentliga liv och i politiska sammanhang och fick i gengäld beskydd och hjälp. Patronerna tog emot sina klienter i hemmet, vilka fick stå i kö var morgon utanför huset för att vänta på sin tur. Klienterna kunde vara slavar, f.d. slavar eller fria män som arbetade för sin patron med olika yrken.⁴³ Den romerska kulturen innehöll även många olika nöjen. I romerska städer fanns det alltid ett badhus, där folk kunde mötas för att umgås

⁴⁰ Wikander 2003, 205 – 207; Rives 2007, 82.

⁴¹ Wikander 2003, 192, 211; "ancient Rome." *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online Academic Edition*. Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Web. 14 Mar. 2012.

⁴² Carcopino 1984, 177; Wikander 2003, 198f, 200f; Warrior 2006, 30.

⁴³ Carcopino 1984, 177; Clarke 2007, 46f.

eller för att göra affärer. Vid någon av alla festdagarna kunde folket roa sig med att se på hästkapplöpning, gladiatorspel eller teater.⁴⁴

Romarnas religion

Staden Roms gamla ruiner från antiken vittnar om romarnas religion och tro. Här finns både gudarna avbildade i form av statyer och en mängd religiösa byggnader.⁴⁵ Det här visar på att romarna hade en förkärlek i sin kultur att avbilda sina gudar, men det betyder inte att det var statyerna som dyrkades utan den gud statys representerade.

Från början var Rom bara en stad bland många andra städer där det talades liknande språk och där liknande gudar dyrkades. Bland annat så tog romarna upp etruskiska traditioner och även influenser från den grekiska religionen kom tidigt. Vid tiden för det romerska imperiet dominerade den romerska religionen i Italien och de lokala kulterna hade då assimilerat sina gudar och även likställt många av dem med de grekiska. Rom kom att bli öppen för nya kulter och många av gudarna hämtades från olika delar av imperiet, exempelvis så togs Apollon och Asklepios direkt från den grekiska religionen. Den grekisk-romerska traditionen hade en förkärlek att avbilda sina gudar i mänsklig form men även gudar eller andar i ickemänsklig form vördades också, de andar som till exempel besatt strömmar, fontäner och skogar. Även abstrakta ting så som lyckan och ödet kunde bli gudar, som gudinnan Fortuna i det här exemplet.⁴⁶

Gudarna kunde ta sig olika former beroende på vart de dyrkades och Jupiter kunde till exempel anta namnet *Optimus Maximus*, vilket ungefär betyder ”störst och bäst”. Jupiter fick denna titel när han ingick i den kapitolinska triaden tillsammans med Juno och Minerva, vilket var Roms viktigaste offentliga kult och var symbol för den romerska identiteten.⁴⁷

Genom böner och offer upprätthöll romarna *pax deorum*, gudarnas gunst, och behöll då ett bra förhållande mellan gudarna och folket. Gudarna hade en makt som påverkade folks vardagsliv. Källor beskriver hur gudarna tillbads för att ge skydd, fördelar och råd när personer till exempel skulle ut och resa, i jordbruket med grödor och djur eller vid frågor om hälsan. Romarna ägnade sig mycket åt spådom för att se gudarnas vilja och innan statliga

⁴⁴ Wikander 2003, 209; Rives 2007, 82f.

⁴⁵ Warrior 2006, 2.

⁴⁶ Warrior 2006, 9f; Rives 2007, 17, 81f, 84f.

⁴⁷ Warrior 2006, 8; Rives 2007, 84.

affärer genomfördes för att se om gudarna samtyckte. Spådomar skedde till exempel i form av fågelskådning, leverskådning eller i naturfenomen.⁴⁸

Organisationen av den statliga kulten och den religiösa makten angick i högsta grad den romerska överheten, då dessa var direkt sammankopplade med den sociala maktstrukturen. Romarna skilde inte på religion och politik, framförallt inte i den statliga kulten. Det fanns två viktiga prästerskap som tog hand om den offentliga kulten, *pontifices* och *augures*. Dessa utförde de statliga offren och spådomarna. Fest- och speldagar hörde även till den offentliga kulten och betalades och sköttes av staten. De offer som gavs kunde vara antingen mat, votivgåvor eller djur. Djuroffer tillägnades en specifik gud och offrades på ett altare. Den romerska kulten kunde även utföras privat i hemmet, för alla romerska hem hade en egen *lar* som skyddade hushållet och familjen. Denne *lar* hade ett eget altare där familjen bland annat kunde offra mat.⁴⁹

Det jag nu har beskrivit är en väldigt ytlig bild av den romerska religionen som hela tiden kom att ändras.⁵⁰ Så den studie jag kommer göra här i uppsatsen kommer bli generell över den romerska religionen.

⁴⁸ Warrior 2006, 6; Rives 2007, 83, 92f, 95 – 97.

⁴⁹ Warrior 2006, 7, 28; Rives 2007, 82f, 85.

⁵⁰ Rives 2007, 86.

ANALYS

Här i analysen kommer jag först att sammanställa mina källor, innan jag börjar tolka materialet. Som redan nämnts är mitt källmaterial både bilder på gudarna och Ovidius verk *Fasti*. Jag kommer här först dela in gudarna i grupper med teman som jag tycker passar deras egenskaper, utifrån deras attribut och Ovidius beskrivningar, så att det bli lättare att diskutera dem sedan tillsammans med hur samhället påverkat gudabilderna.

Vidare så finns det fyra stycken gudar, bland dem jag valt ut, som finns i både den romerska och den galliska religionen. Dessa är Apollon, Jupiter, Mars samt Mercurius. Det skiljer en del på gudarna, som vi kommer att se, beroende på vilken religion de hör till. Både när det kommer till deras attribut och i den bildliga framställningen.

GUDAR FÖR OLIKA OMRÅDEN

Fertilitet och fruktsamhet

Gudar som bär attribut som hör fertiliteten till är många. Alla de keltiska gudinnorna kan placeras inom detta tema. Om vi börjar med moderkulten, som var stor inom keltisk religion. Vi har då en relief (Fig. 6) med tre modergudinnor som alla har sitt högra bröst blottat och i deras knän har de olika attribut. Den första har ett spädbarn, den andra en tygbit som kanske är till barnet och den tredje håller i ett grunt fat och något runt föremål. Modergudinnorna kan även förekomma ensamma, men då alltid med symboler för fertilitet. Gudinnan Epona (Fig. 4) är avbildad sittandes i damsadel på en häst och i den handen som inte håller tömmarna har hon en frukt. Vidare har vi Rosmerta (Fig. 7) som är avbildad hållandes i ett stort ymnighetshorn och i vad som ser ut att vara ett roder som vilar på en glob. Nehalennia (Fig. 8) är avbildad på ett altare hållandes i vad som ser ut som en korg, kanske innehållande bröd eller frukt. Hennes fot vilar på fören till en båt och vid hennes sida står en hund. Gudinnan Sirona (Fig. 9) har en orm ringlande runt sin ena arm medan hon håller i ett fat där tre små frukter eller ägg ligger. Nantosuelta (Fig. 10) är en annan gudinna som också har fertilitetssymboler. Kanske främst genom den *patera* hon håller i och som hon lutar så att något hälls ur den. I den andra handen håller hon en stav på vilken ett litet hus är fäst på toppen.

Två av de manliga keltiska gudarna har även de symboler för fertilitet. Främst har vi Cernunnos som på ett altare (Fig. 2) sitter med korslagda ben och har en säck i sitt knä där spannmål rinner ur dess öppning och matar två djur som står nedanför gudens stol. Sen har vi

även guden Sucellus (Fig. 11), här avbildad hållandes i en kruka, kanske en vinbägare och även en långskaftad hammare.

Av de romerska gudarna som jag valt ut har även några symboler till temat fertilitet. Bacchus (Fig. 16) är krönt med vinrankor och har druvklasar vid öronen och han håller i en vinbägare. Denne är omskriven av Ovidius där han beskrivs hållandes i sin backusstav och att murgröna är honom mycket kärt.⁵¹ Gudinnan Ceres (Fig. 17) håller i ett stort ymnighetshorn full av frukt och i den andra handen håller hon i vad som ser ut att vara en plog. Ovidius berättar att Ceres är modern över sädeskornet och ger grödorna livskraft.⁵² Till sist har vi Juno (Fig. 20) som står lutad mot en lång spira medan hon i andra handen håller fram ett grunt fat, antagligen en *paterna*. Hon är också beskriven i Ovidius *Fasti*, där hon beskrivs hjälpa kvinnor att genom riter bli med barn.⁵³

Färdigheter

Gudar inom temat ”färdigheter” blir lite svävande. Men jag kan placera både den romerska och den galliska Apollon här. Denne är avbildad i Gallien (Fig. 3) med sin lyra vid sin sida och ett klubbliknande föremål i handen, medan den romerska Apollon (Fig. 15) står lutad mot sin lyra. Denna har även en grip vid sin sida. Guden Janus (Fig. 18) är avbildad med två ansikten, tittandes åt motsatt håll. Ansiktena har fått personliga drag med olika frisyrier och skägg. Denna håller även i en stor tillbringare för vin. Ovidius talar om den tvåhövdade Janus och att denne håller en stav i sin högra hand och en nyckel i den vänstra. Han nämns också som dörrväktaren till hovet i himlen. Janus månad, januari, är först på året, förklarar Ovidius och det beror på att dörren (*janua*) kommer först.⁵⁴ Ovidius beskriver även hur gudinnan Minerva ska tillbes för att lära sig hantverken. Om hon är missnöjd skall ingen kunna göra ett par bra skor, säger Ovidius.⁵⁵

Sucellus (Fig. 11) som jag redan har nämnt, avbildas med en hammare med långt skaft. Denna hammare tycker inte jag ser ut som en stridshammare utan snarare en hammare med auktoritet, precis som en spira. Sucellus partner, Nantosuelta, bär på ett underligt föremål som är svårplacerat. Hon håller (Fig. 10) i en lång stav på vilket ett husliknande föremål är placerat. Detta föremål kanske är en symbol för att gudinnan vakar över hemmet.

⁵¹ Ov. *Fast.* 3.749-770.

⁵² Ov. *Fast.* 1.659-689.

⁵³ Ov. *Fast.* 2.426-453.

⁵⁴ Ov. *Fast.* 1.63-72, 1.89-103, 1.135-144, 2.49-54.

⁵⁵ Ov. *Fast.* 3.809-829.

Helande

Även under detta tema kan vi placera in den galliska Apollon, men även hans gemål Sirona. De är avbildade tillsammans (Fig. 3) där Sirona håller i en ringlande orm. Ormen var en symbol för helandet. Just gudinnan Sirona är även utan sin gemål avbildad med ormen kring sin arm (Fig. 9).

Den romerske guden Asklepios (Fig. 14), som från början var en grekisk gud, är avbildad med ett klubbliknande föremål i handen som en orm ringlar sig runt. Ormen är även här symbol för helandet. Denne gud är även med i ett avsnitt i *Fasti* där han med sin helande kraft återuppväcker den grekiske hjälten Hippólytos till liv.⁵⁶

Den romerska Apollon var också känd som en helandets gud. Bland hans attribut på den avbildning jag har syns inte detta och inte heller i Ovidius står något om dennes egenskaper som helare. I stället har jag vänt mig till den romerska historiskrivaren Titus Livius och dennes verk *Ab urbe condita* för att hitta material om Apollon. Här beskrivs hur ett tempel uppförs till Apollons ära i intresse för folkets hälsa.⁵⁷

Himlens gudar

Jupiter, romarnas övergud, är avbildad (Fig. 21) hållandes i en spira och i den andra handen som vilar i hans knä håller han i ett knippe blixtar. Jupiter nämns ett flertal gånger av Ovidius, där han berättas bär på sin blyxt, som även beskrivs som vapen, och framställs som konung över himlen.⁵⁸

Sedan har jag två avbildningar av gallernas gudar över himlen, dessa har jag inte kunnat hitta bilder på när de är avbildade på stenreliefer eller altare. På den förste avbildningen, en liten bronsfigur (Fig. 12), håller guden i ett knippe med blixtar och i den andra handen har han ett stort hjul med ekrar. Över axeln har han en stor ring som små kringlor är fästa vid. Hjulet kan även ses i andra avbildningar av honom. Till exempel hos en annan bronsfigurin som är tillägnad Jupiter (Fig. 13). Däremot så har den första bronsfiguren åskattributet som normalt hör till den romerske Jupiter, men denne kan även föreställa den galliske guden Taranis, vars namn betyder ungefär ”Den dundrande” och då får tankarna att gå till åskan.

⁵⁶ Ov. *Fast.* 6.733-762.

⁵⁷ Livius. 5.25.

⁵⁸ Ov. *Fast.* 3.699-710, 5.21-48, 5.111-128.

Jakt, djur och natur

En av gudarna som direkt hör jakten till är den romerska gudinnan Diana. Hon (Fig. 19) är avbildad med ett koger på ryggen och hållandes i en båge. Vid hennes fötter sitter en hund som tittar upp på sin beskyddarinna. Ovidius nämner Diana i sitt verk då han talar om henne och dennes flock med hundar.⁵⁹

Gudar som hör naturen till är desto fler. Cernunnos (Fig. 2) är på detta altare avbildad med horn. I stället för ett djur som följeslagare, så är han själv en del av djurvärlden. Med den keltiska *torques* runt sin hals är denna avbildad och framställs som mycket gallisk utan påverkan från det romerska. Epona (Fig. 4) är, som jag redan nämnt, avbildad ridandes på sin häst och den verkar vara en viktig symbol i gudinnans framställning då hon alltid avbildas med den. Sedan har vi några romerska gudar så som Bacchus (Fig. 16) som med sin vinkrans på huvudet hör natur och grönskan till. Ceres med sin plog hör även hon till naturen och växtligheten. Både dessa nämns, som redan sagts, av Ovidius.

Till sist har vi två romerska gudar som har vattensymboler. Neptunus (Fig. 25) är här avbildad på en mosaik, eftersom jag inte hittade någon bra staty föreställande honom, med en treudd i ena handen medan den andra håller i tyglarna till kärran som dras av två sjöhästar. Att denna är gud över vattnet är inte svårt att koppla. Gudinnan Venus (Fig. 26) är avbildad naken men skyler sig delvis med ett tyg, vid sin sida har hon en delfin. Av Ovidius beskrivs hon att vara beskyddaren över skönhet och dygd och han säger att hon är vackrast av alla gudinnorna.⁶⁰

Den galliska gudinnan Nehalennia bör också tas upp här. Som jag redan nämnt är denna gudinna avbildad med fören på en båt under sin ena fot. Om inte vattnet i sig så är detta i alla fall en symbol med hennes kontakt med sjöfarare.

Krig

Mars var romarnas krigsgud, men även den galliska versionen av Mars har symboler för kriget. Denne (Fig. 5) är iförd ett harnesk och så håller han i ett spjut och en sköld. Bredvid sig har han en orm. Den romerska Mars (Fig. 23) är avbildad som en romersk legionär med hjälm och harnesk, samt hållandes i en sköld och en gång även ett spjut som nu är borta.

En gudinna är också avbildad som en krigare. Nämligen Minerva (Fig. 24) som har både hjälm och sköld. Även hon står och håller ut armen som om hon gång haft ett spjut i sin

⁵⁹ Ov. *Fast.* 5.132-146.

⁶⁰ Ov. *Fast.* 4.133-160, 4. 161-162.

hand. Båda de romerska gudarna lyfts fram som krigare i Ovidius verk. Där nämner han Mars som en krigets gud och att denna gärna tar på sig denna roll för att främja freden om inte Minerva önskar ha den rollen för sig själv. Vidare beskrivs Mars iförd hjälm och bärandes på ett spjut och en sköld. Han är svärdets beskyddare.⁶¹

Handel och resande

Både den galliska och den romerska Mercurius går att placera under detta tema. Den romerska Mercurius (Fig. 22) bär på en penningpung och en häroldsstav. Han har en cape över axlarna och han har vingar på sin hatt och sina bara fötter. Dennes nära band med handel och resande ses i attributen. Han nämns av Ovidius som bäraren av häroldsstaven eller han med bevingad fot. Folk som säljer sina varor ber till honom för att han ska bevilja dem vinst.⁶²

Den galliska Mercurius (Fig. 7) håller även han i en häroldsstav och en penningpung, vilka båda visar på hans egenskap som gud över handeln. Hans bevingade skor och hatt är mer symboler för att visa dennes anknytning till resor. Den galliska gudinnan Nehalennia (Fig. 8) och hennes båt kan även här tas upp igen. Båten visar denna gång på hennes nära band med resandet över vattnet.

GUDARNAS SPEGLING AV SAMHÄLLET

Något som var viktigt under antiken var planeringen kring och tillgången på mat. Gallien var ett rikt jordbruksland, med stora tillgångar på spannmål samt boskap. Rom var och förblev ett jordbrukssamhälle och där i låg deras ekonomiska bas. Romarna levde till störst del av sin viktiga triad bestående av bröd, olivolja och vin.⁶³ I jordbruket var det viktigt med en god skörd, vilket för oss in på temat fertilitet.

Att så många gudar hade symboler för fertilitet tycker jag visar på hur viktigt denna funktion var, både för fertilitet i jordbruket, hos boskapen och människor. Däremot kan man diskutera om vilken betydelse fertilitetssymbolerna har i vissa fall. Om vi tar Rosmerta som ett exempel (Fig. 7), så bär hon sitt ymnighetshorn men hon har även ett roder i andra handen. Ymnighetshornet är en generell symbol för fertilitet och välgång och bärs av många gudar.⁶⁴ Därför behöver kanske inte denna symbol vara hennes viktigaste utan att den förstärker hennes andra attribut, i detta fall rodret. Detta skulle då kunna betyda att hon ger välgång i

⁶¹ Ov. *Fast.* 3.1-10, 3.80-86, 3.173-178.

⁶² Ov. *Fast.* 5.79-106, 5.455-452, 5.665-692.

⁶³ Green 1995, 147; Garnsey 1999, 13; Wikander 2003, 205.

⁶⁴ Green 1989, 7.

resor över vatten. Även Eponas avbild kan tolkas liknande, där hennes frukt som hon håller i handen tillsammans med hennes häst visar på fertilitet hos djuret. Likadant går att göra med Nehalennias attribut, där hennes korg med frukt eller bröd visar, precis som Rosmertas, på välgången i resor över havet. Även Nantosueltas attribut kan tolkas så att hennes *patera* och hussymbol visar på fertiliteten och välmående av huset och familjen.

Det galliska samhället var som sagt baserat på jordbruk både innan och efter det att romarna kom dit och ser vi bara på en karta över området så syns det ganska tydligt varför jordbruket var så viktigt (Fig. 1). Gallien har bara en kuststräcka, vilket innebär att fisket inte var så viktigt i hela provinsen. Det mesta av handeln skedde då även på landsvägar och då kan man inte transportera lika mycket färska varor långt, vilket betyder att folk tvingas odla det mesta lokalt. Folket i Gallien måste då behövt sina gudar för att stötta dem i jordbruket och i jakten på vilt. Guden Sucellus (Fig. 10 & 11) avbildas med sin långskaftade hammare och ett vinkrus. Dennes namn betyder ”Den gode slagmannen”, vilken då anspelar på hans hammare. Att han använder den för gott framgår också av namnet, man kan då argumentera för att han använde den för att skydda vinet eller spannmålet, som symboliseras av kruset han håller i. Miranda Green har till exempel argumenterat för att hammaren kan symbolisera Sucellus kraft att återväcka naturen efter vintern.⁶⁵ Jag tycker det är en intressant och rimlig tanke.

Roms imperium sträckte sig väldigt långt men Medelhavet höll riket samman. Allt mellan mat och slavar kunde fraktas lätt och smidigt över vattnet. Samtidigt var även romarna beroende av jordbruket och det finns ett flertal gudar som jag inte nämnt men som var viktiga för jordbruket och växtligheten. Bland dessa har vi till exempel Saturnus som en gud över sådden.⁶⁶

Sen kan ordet fertilitet även knytas till människans fruktsamhet. Den viktigaste guden här för romarna var Juno medan gallerna hade moderkulten. I ett samhälle där arvet och fortlevnaden av familjen var viktig och där barndödligheten var stor behövdes dessa gudar. Just arvet var en viktig del av det romerska samhället och då även vikten av legitima barn. Inte minst behövdes gudarna av en nybliven moder och hennes barn under och direkt efter födseln, då detta var en relativt farlig upplevelse som kunde leda till dödsfall för båda.⁶⁷ Barnen var även en försäkran om att föräldrarna skulle ha någon som såg efter dem på ålderns höst.

⁶⁵ Green 1989, 86.

⁶⁶ Warrior 2006, 144.

⁶⁷ Wikander 2003, 202.

Eftersom att moderkulten var så stor i Gallien kan man argumentera för att kvinnorna och då framför allt mödrarna höll en speciell plats i det galliska samhället. Diodorus Siculus beskriver de galliska kvinnorna som lika högresta som sin sina män och även ägde deras mod.⁶⁸ Huruvida man kan använda Diodorus uttalanden som argument för att kvinnors hade hög status i Gallien kan diskuteras. Man kan även gå till de galliska gudarnas partnerskap, i vilket en gud och en gudinna ofta avbildades tillsammans, exempel i Fig. 3, 7 och 10. I sådana partnerskap avbildas aldrig någon av de två som viktigare än den andra, för de är lika långa och står bredvid varandra så att de syns lika mycket. Kanske detta speglar samhället, där kvinnan och mannen som gifta utgjorde en viktig del av gemenskapen och hade ungefär jämbördig ställning. Emot detta kan vi tänka att gudarna var något högre än människorna och då kan även de kvinnliga gudarna avbildas som mäktiga och med auktoritet. Detta är de kvinnliga romerska gudarna starka bevis för, då de romerska kvinnorna inte hade mycket att säga till om medan till exempel gudinnan Minerva kunde framställas som mäktig och även utföra den annars så manliga sysslan, nämligen krigsföring. Men jag vill ändå tro att de gudomliga äktenskapen, den viktiga moderkulten och Diodorus uttalande tillsammans kan visa på att de galliska kvinnorna hade en bättre ställning än sina italiska systrar.

Om vi fortsätter på temat fertilitet så kan det även kopplas till djuren. Som ett exempel så nämnde jag Epona här ovanför med sina attribut som kunde tolkas som djurens fertilitet. Även Cernunnos (Fig. 2) med sina djurhorn och med den spannmålssäcken han matar djuren med visar på hans band med djuren och deras välmående. Intressant är just Cernunnos horn som får en att direkt koppla honom med djurvälde, jag återkommer till det nedan.

Naturen är ett tema nära kopplat till fertiliteten. Alla de gudar som hör naturen till har även symboler som har med fertilitet att göra. Naturens växtlighet och fruktsamhet tycker jag är två ting som mer eller mindre är samma sak. Inte minst för de gudinnor som håller i olika frukter som just symboliserar fertilitet, där går natur och fruktsamhet ihop. Jag tycker att Bacchus är ett exempel på detta, med sina spirande vinrankor kring sitt huvud. Han är tydligt vinets gud och beskrivs i ett stycke i Ovidius verk att vara den som upptäckte vindruvan.⁶⁹

Sedan kan vi också diskutera den vilda delen av naturen. Vi vet att den galliska världen inte hade lika öppet landskap som romarna. Även det faktum att man har uppskattat att en tredjedel av den italiska befolkningen bodde i städer under början av kejsartiden medan

⁶⁸ Diod. Sic. 5.32.2.

⁶⁹ Ov. *Fast.* 3.778-791.

städerna i Gallien var måttligt uppskattade och utgjorde inte någon större makt. Detta visar på att gallerna bodde precis som innan mycket hellre på landsbygden. Men för att så många av det italiska folket kunde bo i städer krävdes det mycket av de som blev kvar i jordbruket och som skulle försörja städerna.⁷⁰ Detta betyder att oberoende av hur stora och hur många städer man hade var alltid landsbygden viktig för matresursernas skull.

Hur mycket kom naturen och det vilda att spela in i det nya samhället? Romarna hade sin jaktgudinna Diana och Ovidius kallar henne just för bågskytten Diana i sin text.⁷¹ Däremot så har jag inte med någon jaktgud när det gäller gallerna, men det betyder inte att en sådan inte fanns eller inte var viktig. Deras gud Cernunnos tycker jag står i ett påtagligt förbund med naturen och kanske främst djurvärlden då han, med sina horn, själv liknar ett djur. Dessa jakt- och djurgudar kom att leva kvar, vilket betyder att även med samhällets förändring kom de att ha sin roll kvar.

Vi kan även ta upp företeelsen med vattnet, där Neptunus är en viktig gestalt i den romerska religionen. Han nämns helt kort av Ovidius, då utan namn men som den broder till Jupiter som härskar i havet.⁷² Även den galliska gudinnan Nehalennia är viktig i detta sammanhang. Att hon har med sjöfart att göra kan vi se på hennes symboler. Sjöfarten var viktig, kanske framför allt för romarna som behövde vattnet för att ta sig till andra delar av sitt rike. Handel skedde också via vattenvägar. Altaret med Nehalennia (Fig. 8) är funnet nära Nordsjön, alltså i det som var norra Gallien. Kanske kan man då tolka detta som att hon var viktig där vid havet, men frågan är vilken betydelse hon haft inåt landet. Sjöresor kunde bli farligt både vid tanke på oväder men också för sjörövare som härjade på haven och därför kan jag se behovet av skyddsgudar vid dessa tillfällen.

Vi vet att handeln måste varit betydande, framförallt för romarna som specialiserade sitt odlande för att få så stor utdelning som möjlig, därför måste det varit viktigt att även kunna se till så att alla varor kunde nås över allt. Gallerna vet vi fick in mycket romerska handelsvaror men även att handeln ökade i och med de nya städerna och vägnätet som byggdes. Det är även ett faktum att de lät uppta den romerska Mercurius, guden för handeln, i sin religion. Caesar säger i sitt verk att Mercurius var den gud som gallerna dyrkade mest.⁷³ Detta måste tyda på att det även blev viktig för gallerna att ta vara på handeln.

⁷⁰ Wikander 2003, 160f.

⁷¹ *Ov. Fast.* 3.153-174.

⁷² *Ov. Fast.* 5.493-509.

⁷³ *Caes. B Gall.* 6.17.

I ett samhälle där man på många sätt kunde fara illa med sjukdomar och skador behövde man någonting man kunde vända sig till. Både i fråga om att undvika sjukdomar och även att bli botad från dem kunde man be och offra till gudarna. Som jag skrev innan så berättade Livius om hur Apollon tillägnades ett tempel för folket hälsa. Först när jag såg det klubbliknande föremålet i den galliske Apollons hand (Fig. 3) undrade jag vad den kunde stå för, men faktum är att den romerska helarguden Asklepios också håller i en klubba. Jag tolkar inte detta som ett vapen, utan snarare som ett skydd mot sjukdomar eller att den visar på auktoritet.

Hälsan känns också som något som är väldigt centralt, för läkekonsten då var långt ifrån densamma som idag och var man fattig kunde man heller inte betala för sitt välmående. Jag kan även tänka mig att det alltid funnits en skräck för sjukdomar, inte minst när man är beroende av sin familj och andra för att överleva. Rädslan och tanken på sjukdomar och gudarnas delaktighet i det hela fanns nog i båda kulturerna. Jag tror inte att det var någon större skillnad om du var italiker eller galler, i slutändan var det alltid en högre makt som bestämde om folkets öde.

I krigen följde många sjukdomar, sår och skador. Vissa läkte så småningom, andra stannade kvar som permanenta men. Romarna hade två rena krigsgudar, Mars och Minerva. Detta syns både i deras attribut och i deras beskrivningar som Ovidius gett. Gallerna hade även de en version av Mars, och även av Minerva som jag dock inte tagit med här i uppsatsen. Caesar berättar om båda dessa gudar i sitt verk om kriget i Gallien, och säger då att de var viktiga gudar för gallerna och att Mars kontrollerade kriget medan Minerva visar principerna för hantverk och konst.⁷⁴ Samtidigt som denne Mars är avbildad som en krigare med spjut och sköld så står ormen med bockhorn, som avbildats vid gudens sida, för helandets kraft. Denna relief är hittat vid en antik terapikälla.⁷⁵ Så den galliske Mars måste haft två funktioner, en för kriget och en för helandet. Samtidigt är den avbildade Mars väldigt gallisk i sitt utseende då han bär en *torques*, ett typisk galliskt halssmycke. Gallerna hade alltså tagit upp Mars i sin religion men gjort om honom, dennes egenskaper var annorlunda och han tappade mycket av sin romerskhet.

När Rom klev in i det galliska samhället så upphörde de stridigheter som förut skett mellan stammarna. Som jag nämnt innan så sattes guvernörerna i provinserna till att hålla koll på och undvika inre och yttre stridigheter. Kanske är det en anledning till att Mars inte längre

⁷⁴ Caes. *B Gall.* 6.17.

⁷⁵ Green 1989, 65.

behövdes enbart som en stridsgud. Den italiska halvön i sig behövde inte oroa sig för direkt krig, men imperiets sak var ändå deras sak och imperiet hade långa gränser till fiender och upprorsmakare. Så den romerska Mars och Minerva kan jag ändå se behövdes i sina roller som beskyddare och stridherrar.

Under det temat som jag valt att kalla ”färdigheter” finns en stor variation av gudar och deras egenskaper. Vi kan börja med Minerva och hennes egenskap som gudinna över hantverken. Denna egenskap är i nära kontakt med handeln och vi vet att i städerna fanns det folk som specialiserade sig och livnärde sig på olika hantverken, så som smideskonst och tygfärgning. Genom färdigheter och hantverk kunde nya innovationer skapas och utveckling ske.

Vidare talade jag om Apollon i detta tema. Denne avbildas både av romarna och av gallerna med sin lyra. Denna egenskap kanske inte är lika talade som andra är för hur samhället har påverkat gudarnas egenskaper, men som jag redan nämnt var högtiderna med spel, teater och musik en viktig del i det romerska samhället. Men som vi vet hade Apollon också andra egenskaper.

Även guden Janus, med de två avsikterna, hamnade under detta tema. Dennes uppgift var att vaka dörröppningar och kan då stått för att värja hus och hem från ont att ta sig in, att skydda egendomar mot tjuvar och kanske även familjen mot sjukdomar. Romarna tog trots allt emot gäster och även klienter i sina hus och kunde hålla delar av huset som verkstäder.

Till sist har vi temat med gudarna över himlen kvar, de gudar som stod för naturliga fenomen, åskan och solen. Just solen som symbol ses hos båda de avbildningar jag har av de galliska himmelsgudarna. Jag vill åter igen ta upp jordbruket, som var en så viktig del av samhället. Människorna var beroende av naturen i sitt jordbruk då faktorer som regn och sol är viktiga i dessa sammanhang. Den romerske Jupiter och guden Taranis (Fig. 12 & 21) bär båda varsitt knippe blixtrar. Jag kan tänka mig att åskan måste sett både med fascination och också rädsla. Åskan är en otrolig kraft som kan skapa mycket elände om den slår ner bland människor hus. För mig är det en kraft som inte är underlig att den vördades.

MANLIGA OCH KVINNliga EGENSKAPER

Symboler för fertilitet kan ses hos alla de kvinnliga galliska gudinnorna, men även de två manliga gudarna Sucellus och Cernunnos har föremål som är förknippade med fruktbarhet. Det samma gäller för den romerska världen, där både kvinnliga och manliga gudar tilldelas

attribut som visar deras kontakt med fertilitet och fruktsamhet. På grund av detta kan jag inte enbart ge denna egenskap till de kvinnliga gudinnorna, fastän gudinnorna är den övervägande gruppen som har symboler för fertilitet.

Kriget, som ses som en typiskt manligt företeelser, är inte enbart förknippat med de manliga gudarna. Ovidius är i sitt verk väldigt tydlig med att Mars är en krigets gud, men även att Minerva har den egenskapen. Detta är även mycket tydligt på deras tilldelade attribut. Bland de keltiska gudarna däremot så är det enbart Mars som har rollen som krigets gud. Men han har även en annan viktig roll som helare, som syns på hans avbildning tillsammans med ormen med vädurshorn. Julius Caesar nämner Mars i sitt verk *De Bello Gallico*. Caesar säger att Mars har uppsikt över kriget och det är till honom krigsbytet tilldelas efter slaget.⁷⁶ Detta visar på att Mars hade mer än en funktion i Gallien.

Den tydligaste egenskapen som kan tilldelas ett av könen är härskandet och makterna över himlen och dess krafter. Alla dessa gudar är manliga, både de romerska och de keltiska. Här har vi Jupiter som den viktigaste guden. Ovidius beskriver den romerska Jupiter som konung över himlen. Han var även dyrkad i Gallien och där även förknippad med solen då han avbildats på en bronsfigurin hållandes i ett hjul och med en inristning på sockeln: ”Jupiter Best and Greatest and the Numen (spirit) of the Emperor”.⁷⁷ Hjulet med ekrar var en symbol för solen, där navet var solen, ekrarna strålarna och fälgen var solens gloria.⁷⁸

De likheter som finns mellan dessa två religioner kommer främst fram i de gudar som först var romerska och sedan upptogs i det keltiska panteon. Kanske i första hand Mercurius, men även Apollon, har nästan helt och hållet samma roller i den romerska som den keltiska religionen. Mars där emot är fortfarande en gud förknippad med krig men kelterna verkar ha sett honom även som något annat, då han avbildats med symboler för helandet.

En stark kontrast är mellan de kvinnliga gudarna, där alla de keltiska gudinnorna har attribut som står för fertilitet medan de romerska har relativt blandade egenskaper. Den galliska gudinnan Nehalennia hade däremot en egenskap som för övrigt tilldelats manliga gudar. Hennes nära band med sjöfarare kan kanske främst förknippas med Mercurius, både i romersk och också i keltisk variant, som var gud över handel och resande.

Överlag är det svårt att genusbestämma egenskaperna. Många gudar har inte tagits upp här i uppsatsen och det kanske främst gör den romerska gudavärlden orätt, eftersom de hade

⁷⁶ Caes. *B Gall.* 5.17.

⁷⁷ Green 1989, 121.

⁷⁸ Green 1989, 164.

så otroligt många gudar. Den enda egenskapen som jag har kunnat läsa fram och ge till ett av könen är de med himlens egenskaper, som är manliga. Kanske var det viktigt för både kelterna och romarna att låta gudar av båda könen vara delaktiga i allt? Eller var det så att gudarnas kön faktiskt inte spelade någon roll? Emot detta kan man argumentera att det är övervägande kvinnor, i alla fall i gallernas fall, som hade fruktsamhetssymboler medan männen fick den viktiga rollen som herre över himlens fenomen, så det fanns en viss uppdelning.

RESULTAT OCH SLUTSATS

Syftet med den här uppsatsen var att se hur de romerska och de galliska samhällena kom att påverka de bilder man hade av gudarna och då även se skillnader mellan de två kulturerna. Jag utgick ifrån ett källmaterial som bestod både av ikonografiska källor men även antik litteratur. Mina frågeställningar rörde två olika delar av materialet. Den första frågeställningen handlar om hur gudarna och deras egenskaper speglade samhället och sedan hur de romerska och galliska gudavärldarna skiljer sig åt beroende på deras olika levnadsförhållanden. Min andra frågeställning handlar om vad som var manliga och kvinnliga egenskaper i de två gudavärldarna och vilka likheter och skillnader det fanns mellan de romerska och galliska religionerna.

Om vi börjar med den första frågeställningen så vill jag först ta upp fertiliteten igen, eftersom jag tycker att den är en så stor del av båda religionen då den egenskapen symboliseras på så många olika vis i ikonografin. Jag diskuterade detta i min undersökning och tänker mig att dessa symboler främst styrker de andra attributen guden tilldelats, förutom när det gäller modergudinnorna och gudinnan Juno då fruktsamheten är deras främsta egenskap.

Det som jag lyft fram i min undersökning är kvinnornas roll i den galliska religionen och samhället. Jag vill gärna tolka de olika faktorerna som spelar in som att de galliska kvinnorna var ungefär jämbördiga med männen. En annan sak som min undersökning har givit är att gallerna tagit upp romerska gudar till sin religion som de antingen gjort om eller som skulle fylla någon specifik funktion. Den galliske Mars var både en krigets gud och en helare, så dennes roll ändrades, medan Mercurius behöll sin roll som gud över handeln och fyllde i en funktion som saknade en gudomlig beskyddare. De romerska gudarna som togs upp av gallernas fick även galliska kvinnliga gudinnor som gemåler vilket kanske fick de romerska gudarna att accepteras och även blev mer galliska.

De två samhällena tycks ha flera gemensamma ting, framförallt så var gudarna till som beskydd och stöd. Då tänker jag på främst krig, sjukdomar, handel, resor, i jordbruket och vid graviditeter. Det känns överlag som att beroende på där samhället behöver extra stöd där finns en gud att be och offra till. Populära och viktiga gudar i bådas fall tycks vara de som stod för himlens kraft och egenskaper. Dessa naturliga fenomen som väcker förundran och vördnad.

Skillnader finns det också mellan de två samhällena och deras gudabilder. Gallerna tycks vara närmare naturen i och med framför allt guden Cernunnos och hans direkta koppling till djurvärlden och även Epona, med hennes band till hästar. Romarnas gudar har även de inslag som var knutna till naturen, men då till jordbruket och vinodling, inte direkt till vild natur. De enda av de galliska gudarna som man direkt kan dra till jordbruket är Cernunnos och Sucellus medan romarna hade Ceres, vars roll är tydlig. Detta kan bero på de två olika topografierna i Gallien och Italien och det faktum att det italiska folket tyckts ha levt mer i städer än gallerna gjort. Vi har även den galliske Mars som fick en annan uppgift än enbart gud över kriget. Kanske behövdes inte längre en stridsgud i den nya provinsen, dit Rom burit fred. Kvinnornas roll är även de en skillnad mellan romersk och galliskt. Romarnas gudar har också inslag av ting som inte är så konkreta. Den vackra gudinnan Venus egenskap var just den att vara beskyddare över skönheten och dygden. Jag tycker att Venus roll speglar romarnas religion bra, då det var en extremt polyteistisk religion med gudar för alla skeenden i livet.

Om vi går vidare till nästa frågeställning så var det svårt att riktigt genusbestämma egenskaperna. Den egenskap jag faktiskt kunde placera var de gudarna som hörde himlens krafter till, som hörde de manliga gudarna till, i båda religionerna. Annars var egenskaperna blandade mellan könen, förutom att romarna var ensamma om att ha en kvinnlig krigsgudinna och att det var övervägande mest kvinnor som bar på symboler för fertilitet.

Det jag har gjort i min uppsats är att se de två religionerna utifrån ett samhällsperspektiv och sedan jämför de två emellan. Undersökningen har inte involverat alla gudarna vilken gör uppsatsen lite gles. Detta innebär också att det kan förekomma undantag från det jag har kunnat läsa fram i min undersökning. Mina frågeställningar hade kunnats göra mycket större och övergripande, men med tanke på uppsatsens omfång så har jag behövt koncentrera mitt material till bara en liten del av ett stort ämne. För vidare forskning kan man involvera fler gudar och framförallt flera skriftliga källor om gallernas religion, så det finns gott om utrymme för att göra ämnet större och få svar på ytterligare frågor.

LITTERATUR-, BILD- OCH KÄLLFÖRTECKNING

KÄLLFÖRTECKNING

- Caes. *B Gall.* Caesar, *The Gallic war* (LCL), översatt av H.J Edwards, Cambridge 1917.
- Diod. Sic. Diodorus Siculus, *Library of History Vol. 3* (LCL), översatt av C.H. Oldfather, London 1970[1939].
- Livius. Livy, *History of Rome Vol. 2* (LCL), översatt av B.O. Foster, London 1922.
- Ov. *Fast.* Ovid, *Fasti* (LCL), översatt av G.P Goold, Cambridge 1989.

SEKUNDÄRLITTERATUR

- Carcopino 1984 Carcopino J., *Dagligt Liv I Antikens Rom*, Stockholm 1984.
- Chapman 1992 Chapman M., *The Celts: the Construction of a Myth*, Basingstoke, 1992.
- Clarke 2007 Clarke J.R., *Roman Life: 100 B.C. to A.D. 200*, New York 2007.
- Drinkwater 1983 Drinkwater J.F., *Roman Gaul: the three provinces, 58 BC-AD 260*, London 1983.
- Garnsey 1999 Garnsey P., *Food and society in classical antiquity*, Cambridge, 1999.
- Green 1989 Green M., *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989.
- Green 1995 Green M.J. (red.), *The Celtic world*, London 1995.
- James 1999 James S., *The Atlantic Celts: ancient people or modern invention?*, London 1999.
- Rives 2007 Rives J.B., *Religion in the Roman Empire*, Malden 2007.
- Warrior 2006 Warrior V.M., *Roman Religion*, Cambridge 2006.
- Wikander 2003 Wikander C. & Wikander Ö., *Antikens Historia, Europa i Vardande*, Stockholm 2003.
- Woolf 1997 Woolf G., "Beyond Romans and natives", *World Archaeology* 28, 1997, 339-350.
- Woolf 1998 Woolf G., *Becoming Roman: the origins of provincial civilization in Gaul*, Cambridge 1998.

INTERNETKÄLLOR

<http://www.britannica.com>

<http://www.ne.se>

BILDFÖRTECKNING

- Fig. 1 G. Woolf, *Becoming Roman: the origins of provincial civilization in Gaul*, Cambridge 1998, Map 2.
- Fig. 2 M.J. Green, *Dictionary of Celtic myth and legend*, London, 1997, s. 59.
- Fig. 3 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 24.
- Fig. 4 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 8.
- Fig. 5 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 26.
- Fig. 6 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 84.
- Fig. 7 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 23.
- Fig. 8 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 3.
- Fig. 9 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 17.
- Fig. 10 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 18.
- Fig. 11 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 30.
- Fig. 12 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 49.
- Fig. 13 M. Green, *Symbol and image in Celtic religious art*, London 1989, Figure 50.
- Fig. 14 http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Asklepios_Chiaramonti_Inv1572.jpg
[17/4 2012]
- Fig. 15 http://www.vroma.org/images/raia_images/apollo.jpg [27/3 2012]
- Fig. 16 http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Baco_%28M.A.N._Madrid%29_01.jpg
[5/4 2012]
- Fig. 17 http://www.vroma.org/images/flood_images/ceres.jpg [27/3 2012]
- Fig. 18 <http://www.britannica.com/EBchecked/media/57231/Two-headed-Janus-who-sees-forward-and-backward-a-personification> [10/4 2012]
- Fig. 19 http://www.vroma.org/images/mcmanus_images/diana_candelabra.jpg [27/3 2012]
- Fig. 20 http://www.vroma.org/images/mcmanus_images/juno_vatican.jpg [27/3 2012]
- Fig. 21 <http://www.theoi.com/Gallery/S1.3.html> [18/4 2012]
- Fig. 22 http://www.vroma.org/images/raia_images/mercury.jpg [27/3 2012]
- Fig. 23 http://www.vroma.org/images/raia_images/mars.jpg [27/3 2012]
- Fig. 24 Bild på en staty av Minerva, taget av mig på *Museo Archeologico Nazionale di Napoli*, 17/8 2011.
- Fig. 25 http://en.wikipedia.org/wiki/File:Sousse_neptune.jpg [5/4 2012]
- Fig. 26 http://www.vroma.org/images/mcmanus_images/venus_dolphin.jpg [27/3 2012]

BILAGOR

fig. 1 Gallien ca 100 e.Kr.

fig. 2 Altare med Cernunnos, Apollon och Mercurius.

fig. 3 Brons grupp med Apollon och Sirona.

fig. 4 Stenrelief med Epona.

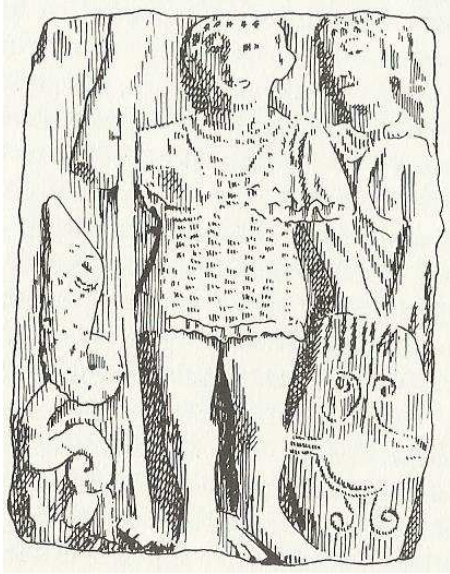

fig. 5 Relief med den galliske guden Mars.

fig. 6 Relief med tre modergudinnor.

fig. 7 Relief med Mercurius och Rosmerta.

fig. 8 Altare med Nehalennia.

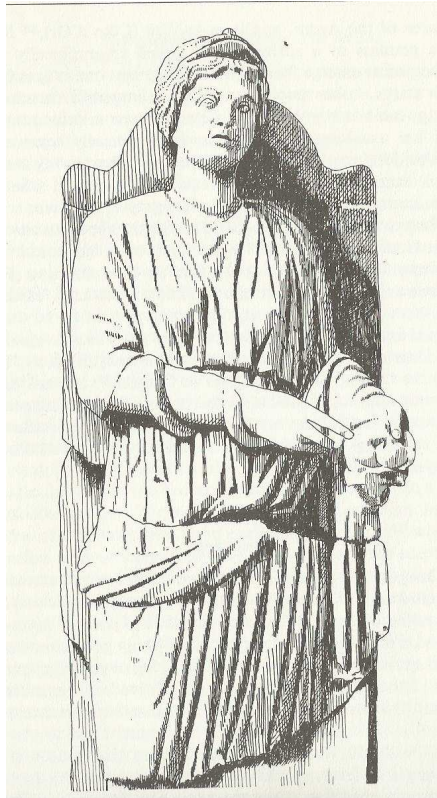

fig. 9 Stenstaty av Sirona.

fig. 10 Relief med Sucellus och Nantosuelta.

fig. 11 Altare med hammarguden Sucellus.

fig. 12 Bronsfigur av himmelsguden Taranis.

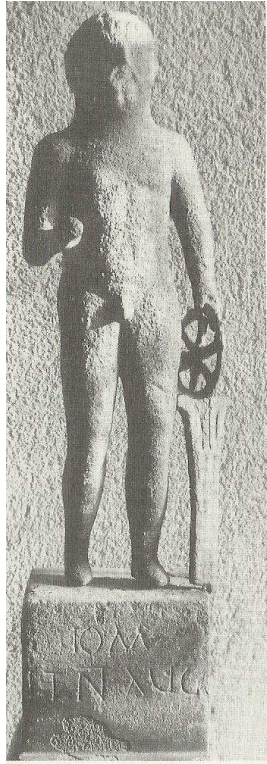

fig. 13 Bronsfigurin av gallisk solgud.

fig. 14 Staty av Asklepios.

fig. 15 Staty av Apollon.

fig. 16 Staty av Bacchus.

fig. 17 Staty av Ceres.

fig. 18 Relief av Janus.

fig. 19 Staty av Diana.

fig. 20 Staty av Juno.

fig. 21 Staty av Jupiter.

fig. 22 Staty av Mercurius.

fig. 23 Staty av Mars.

fig. 24 Staty av Minerva.

fig. 25 Mosaik med Neptunus.

fig. 26 Staty av Venus.